

Р2008

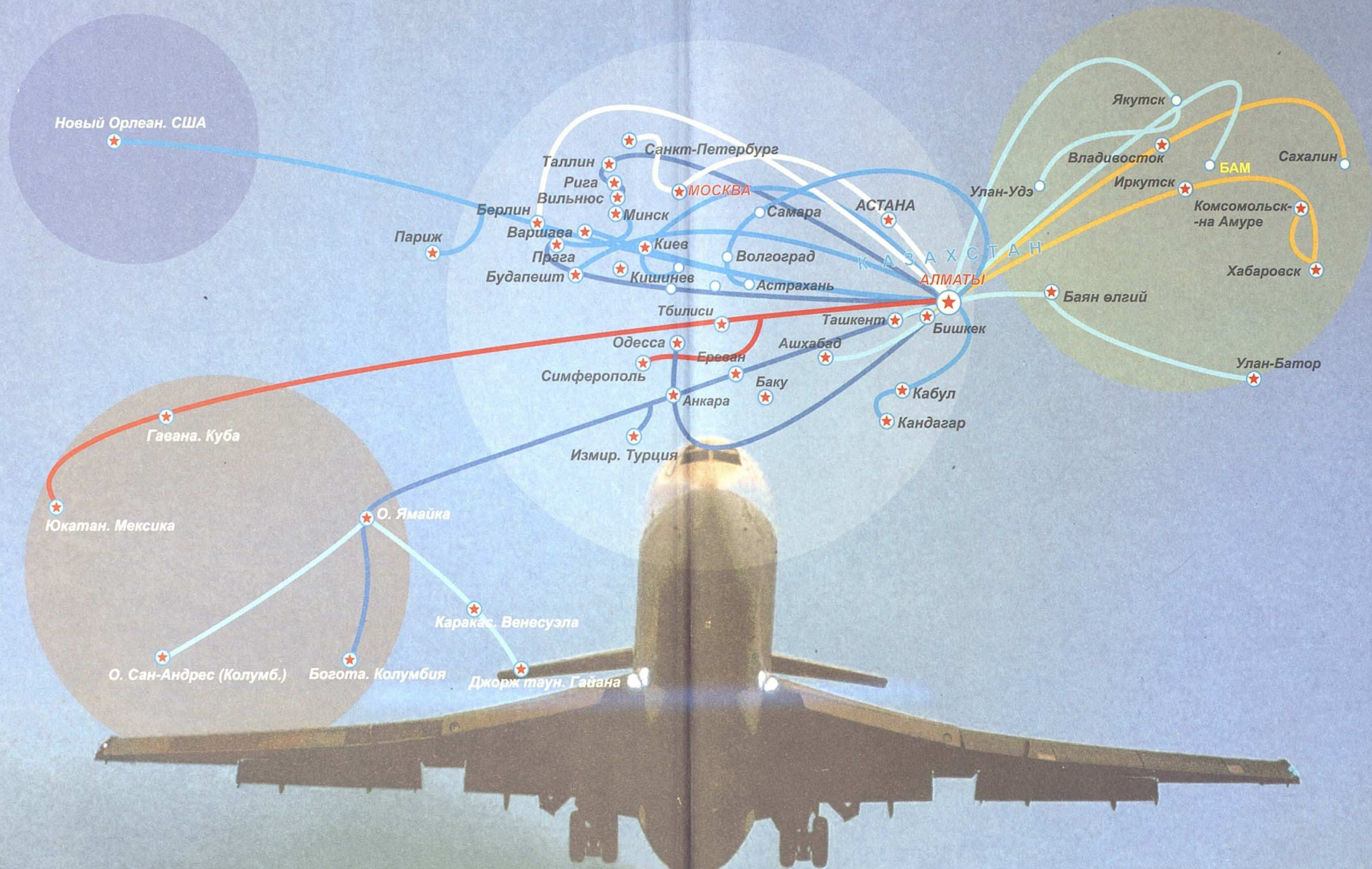
384

Шәкен Күмісбайұлы

Қазақ әнін
әлемге
асқақтатқан

Дос-Мұқасан

“Дос-Мұқасан” ансамблінің гастрольдік сапарлары

1967 ж. — ансамбльдің құрылған жылы.
 1968 ж. — Бішкек-Қырғызстан.
 1969 ж. — Будапешт-Венгрия.
 1970 ж. — Қазақстанның қалалары.
 1971 ж. — Ташкент-Өзбекстан.
 1972 ж. — Варшава-Польша,
 Париж-Франция, Нурек-Тәжікстан.
 1973 ж. — Минск-Беларуссия, Берлин-Германия.

1974 ж. — Лейпциг-Германия, Мәскеу, Минск-Беларуссия.
 1975 ж. — Киев, Харьков-Украина, Кишинев-Молдавия,
 БАМ — Ресей.
 1976 ж. — Жаңа Орлеан-АҚШ.
 1977 ж. — Юкатан-Мексика, Ямайка аралы,
 Сан-Андрес, Богота-Колумбия,
 Каракас-Венесуэла,
 Джоржтаун-Гайана, Гавана-Куба.

1978 ж. — Измир-Түркия, Прага, Брatisлава, т.б. - Чехословакия.
 1979 ж. — Ашхабад -Түркия.
 1980 ж. — Улан-Батор, т.б. - Моңғолия, Владивосток, Хабаровск,
 Якутск-Якутия, Улан-Удэ-Бурятия.
 1981 ж. — Симферополь, Ялта, т.б. -Украина, Сочи-Ресей.
 1982 ж. — Таллин-Эстония, Рига-Латвия, Вильнюс-Литва.
 1983 ж. — Санкт-Петербург, Калининград, Сахалин-Ресей,
 Кабул, Гарdez т.б. Ауғанстан қалалары.

1984 ж. — Қазақстан және Моңғолия.
 1985 ж. — Мәскеу — XII жасар мен студенттердің
 дүниежүзілік фестивалі.
 1986 ж. — Элиста-Калмыкия, Ереван-Армения,
 Тбилиси-Грузия, Баку-Әзірбайжан.
 1987 ж. — Самара, Волгоград, Астрахань т.б. Ресей.
 1988 ж. — Улан Батор, т.б. Моңғолия қалалары.
 1989 ж. — Өзбекстан.

1990 ж. — Қырғызстанның қалалары.
 1991 ж. — Қазақстанның қалалары.
 1992 ж. — “Әуен” студиясының құрылуы.
 2000 — 2005 ж. Мәскеу, Қазақстанның қалалары.
 2006ж. — Мәскеу, Қазақстанның қалалары.
 2007 ж. — Мәскеудегі және — Қазақстанның
 қалаларындағы мерейтойлық концерттер.

ИЗДАТЕЛЬСТВО Алматы
ӨНЕР 2007
БАСПАСЫ

Бұл кітапта құрылғанына қырық жыл толып, өз өнерін төрткүл дүниеге паш еткен атақты “Дос-Мұқасан” ансамблінің өмірі, жүріп өткен жолдары, асу-асу белдері туралы сыр шертіледі. Қазақ ұлтын Америкаға, Еуропаға, Азияға танытқан өнерлі өрендер ел есінде. “Дос-Мұқасан” қиын кезендерде елінің мұңын мұңдады, жырын жырлады, намысын жаныды, рухын өсірді, келешекке сенімін оятты.

Сіздер де куә болыңыз, ағайын!

Ғ2008/384

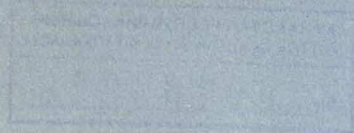
Шәкен Күмісбайұлы

Қазақ әнін
әлемге асқақтатқан

"Дос-Муқасан"

(деректер, естеліктер,
құжаттар, фотосуреттер)

ББК 85.31

К 93

*Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің бағдарламасы бойынша шығарылып отыр*

Күмісбайұлы Ш.

К 93 “Дос-Мұқасан”. (деректер, естеліктер, құжаттар, фотосуреттер) — Алматы: “Өнер”, 2007. — 176 б.

ISBN 978-601-209-015-4

Бұл кітапта қазақтың ән өнерін Америкаға, Еуропаға, Азияға танытып, халқымыздың ұлттық мақтанышына айналған, өзінің атын төрткүл дүниеге паш еткен; енді, міне, құрылғанына қырық жыл толып отырған — атақты “Дос-Мұқасан” ансамблінің өмірі, жүріп өткен жолдары, асу-асу белдері туралы сыр шертіледі. Сондай-ақ, “Дос-Мұқасан” дәстүрлі фольклорлық-музыкалық туындыларды өз кезеңіндегі эстрадалық музыка мәнеріне сай өңдеп, жаңа сипат беріп ғасыр биігіне шығарды. “Дос-Мұқасан” қол жеткізген мұндай өнер олимпіне Қазақстанда эстрадалық ән өнері бойынша мұнан кейін ешбір өнер ұжымы жете қойған жоқ.

Кітап қазақтың дәстүрлі ән өнерін қастерлейтін барша оқырмандарына арналады.

К $\frac{4905000000}{00(05)-07}$

ББК 85.31

ISBN 978-601-209-015-4

© Күмісбайұлы Ш., 2007
© “Өнер” баспасы, 2007

Тұманбай Молдағалиев

“Дос-Мұқасан” — жастықтың жалын әндері

*Біздің жастық шағымыздың нұрлы әні,
Бақытымызды, арманымызды жырлады.
Көңілімізбен үйлесім тауып үндері,
Бір жапырағы желге ұшаған, бақтай түр бәрі.*

*Жалынды жастық, өшпейтін оттар, нұр жігер,
Қай жаққа барсаң әнімен ылғи бір жүрер.
Көңілің өксіп оңаша ойда отырсаң,
Дауысын естіп жүрегің жанып елжірер.*

*Дос-Мұқасан — жалынды жастық әндері,
Жақындайтындай сол әндермен таң бері.
Ақ махаббаттан, ғажайып оттан жаралған,
Алысқа тартқан көштері қандай сәнді еді.*

*Шетінен күйші, шетінен әнші, сазгерлер,
Көп істесе де, істегендері аз көрінер.
Өзгермейді олар, сөз бермейді олар ешкімге
Біртіндеп барып өмір де мүмкін өзгерілер.*

*“Дос-Мұқасанның” жігіті — алау, қызы — гүл,
Кәнеки, бауырым, ғажайып әнді үзілдір.
Өшпейтін мәңгі араласып бір оттармен,
Асыл арманның рухы көкте жүзіп жүр.*

*“Дос-Мұқасанда” халықтың күші, арманы,
Шыңдалған достық, мәңгілік бірлік қалды әні.
Жайқала бермек заманының желімен,
Өңін бермейтін жастықтың жасыл орманы...*

“Дос-Мұқасан” – тәуелсіздіктің жаршысы

“Өзгеріп, өрбіп, өніп жатқан мынау ғаламда қай құбылыс, қандай нәрсеге зер салсаң, бір жайды анық аңғарасың. Ол – ештеңенің жоқтан пайда болмайтындығы. Бар нәрсе не құрылып өседі, не құлдырап өшеді. Бұл табиғи болмыста ғана емес, рухани болмыста да солай”.

Әбиш Кекілбаев

Басына қандай заман туып жатса да, қазақтың жиын тойы қай кезде де аз болмаған. Ал сондай әр жиын, әр тойдан кейін ауыздан түспей айтылып жүрер, есінде қалар қызығы, айырықша оқиғасы – сол тойда шырқалар ән мен тыңдаған күйі екендігі анық.

Тіпті тарихты таразыласақ, бергісі екі мың, арғысы үш мың жылдар бойы Еуразияның ұлы даласында, бірде Массaget, бірде Түркі-Сақ атанып жүріп, Парсы патшасын есеңгіретіп, бірде Еділ батыр – Атилланың бастауымен жарты әлемді қалтыратып, бірде Шыңғысханның түмендерінің аттарының тұяғынан ұшқан тозаңға тұншыға жүріп, бірде жоңғарлардың шапқыншылығынан бас сауғалай қашып, дау-дамай, алашапқын заманда да, ат үстінде жүріп мәдениетін, өнерін қалыптастырған көшпенділер феноменінің жалпы азаматтық өркениетте алар орны ерекше емес пе. Олар сол заманда қалыптасқан әдет бойынша осыдан 6—7 мың жылдар бұрын Еуропа музыкасында қалыптасқандай нотамен емес “ауыздан ауызға”, “құлақтан құлаққа” дегендей ұстаздан шәкіртке, ұрпақтан ұрпаққа ауысып, жаңалыққа жаршы болып отырған.

Қорқыт баба күңіrentкен күйлер сан мыңдаған жылдар бойы Еуразияның апайтөс даласында тасы өрге өрмелеген көшпенділердің ғасырлар бойы қалыптасып, бізге, халқына тастап кеткен төлтума өнері екенін айтпасқа да болмас.

Өнер жүректі жаулап, бойынды тербетеді. Дін мен рухтың қоғам, адам өмірінде алар орны ерекше. Олай десек, діни дүниеде қалыптасқан пайғамбарлық, өнер әлемінде неге жоқ дей аламыз. Тіпті бергі кезеңдегі ақындықтың асқар тауы – Абай, Жамбыл дауылпаз күйші – Құрманғазы, әнші-сазгерлер Біржан, Естай, Мұхит, Ақан сері, Әсет... рухани болмысымыздың пайғамбарлары демегенде, кімдер?

Жылжып жылдар, адымдап айлар, ат желісті апталар, қас қағым сәт күндер өтіп жатыр... Уақыт бір орнында тоқтамайтыны сияқты, өнерде осы құбылысты қайталайды. Өзгереді, жаңарады, шырқау биігіне шығады, қайта құлдырауы да мүмкін. Өнерде айнымайтын қағида бар. Ол – халқының, ұлтының мұң-мұқтажын, қайғы-қасіретін, қуанышын,

күлкісін айдай анық, таза мөлдір күйінде өмір сахнасына шығарғанда ғана жұртына жақын болуы. Бұл орайда халық әндері мен батыстың музыкалық әлемімен қиюластыра шырқаған көрерменнің көкірегіне ұялаған тұңғыш “Дос-Мұқасан” эстрадалық ансамблінің орны бір төбе. Рух пен музыка бір-біріне тәуелді. Рухты музыка биіктерге көтереді, оятады. Міне, осы ыңғайда ансамбльдің зор еңбегі, өшіп бара жатқан халық өнерінің қайта түлеуіне дәнекер болып қана қоймай, жалпы қазақ баласының ұлт музыкасын жаңа бағытқа алып шығуында деуіміз керек. Әрине, “гитар ұстап дуылдатып ән салғаны, батыс музыкасына еліктеуі ғажап тірлік болып па” дегендер де болмай қалған жоқ.

Бұл қарсылыққа айтар уәж де жоқ емес. “Халық неге ғана “Дос-Мұқасан” эстрадалық ансамблінің әндерін осы күнге дейін сағынып, аңсап қарсы алады дегенге, қажет болғанда халық асылын өзі іріктейді”, деген жалғыз ғана қарсы сұрақпен тойтарып тастауға болар еді. Дегенмен де дана халқымыз “Біреудің білмегендігін білмесең, білгенің қайсы” демей ме? Ендеше, сабырмен жауап берелік.

Шынын айтсақ, ансамбльдің дүниеге келуіне және оның өркендеп өсуіне, халық арасында тез қанат жаюына алпысыншы жылдардың аяғы мен жетпісінші жылдардың басындағы Кеңес Одағындағы тоталитарлық саясат, Қазақстандағы жалпы қоғамдық ахуал себепкер. Ол үшін сол жылдардағы үкімет басшыларының солақай тірліктерін, мәселен, Н.С.Хрущевтің отаршылдық, шовинистік саясатын терең ұғып, таразылап түсінуіміз қажет. “Тың игереміз” деген жымысқы ұранмен, КСРО-ның коммунист басшылары Қазақстанға, оның ішінде солтүстік облыстарға 2 миллион 700 мыңнан астам келімсектерін алып келді. Халықты түсінгісі келмеді. Олардың көпшілігі тіпті түрмеде жазасын өтеп жатқан бейбас адамдар еді. Тоталитарлық жүйенің астамшылығы сонша, ұлт теңдігін аяққа басты. Н.Хрущевтің айтуы бойынша КСРО-да жалғыз ғана ұлт қана болып, олар тек орыс тілінде сөйлемекке ыңғайландырылды. Қазақ мектептері жабылып жатты. Ұлттық мүддені аяққа басты. Капиталистік, социалистік жүйе бір-бірімен текетіреске түсіп, соғыс өртінің қаупін тудырды. Басшы орындарға орыс ұлтының өкілдері отырды. Орыс тілін білмеу надандық деген тенденция өріс алды. Бара-бара Қазақстанды бөлшектеу үшін “Целинный край” (Тың өлкесі) құрылып, оған елдің солтүстік облыстары біріктірілді. Қазақтың ата-бабаларының найзаның ұшымен қорғаған жері, аяқасты басқа республикаларға (мәселен өзбекстанға) берілді. Қарсы тұрған ұлт өкілдері ұлтшыл атанып қудалауға салынды. Нағыз отарлық жүйенің қалыптасуы басталды. Ұлттық музыка әлеміне де КСРО-лық қысым күшейді. Қазақстан Орталық партия комитетінің пленумында қазақтың

ұлттық аспабы домбыра ескілік қалдығы деп сыналды. “Түрі ұлттық, мазмұны социалистік” деген ұран сан мың ғасыр бойы қалыптасқан өнер мұраларымыздың желкесіне қылышын тақады. Елде үкіметке деген қарсылық іштей толысып, “ұшқыннан жалын қаулайды” дәрежесіне жетті. Халық өзіне қажетті жол іздеді. Мұндай КСРО-лық бұғау, әсіресе, басқа кеңестік республикаларға қарағанда Қазақстанда кең етек жайды. Дана Абайдың “қалың елім, қазағым, қайран жұртым” деген асқақ жырының мұңы – халық мұңына айналып, ернеуінен асып төгілер шақ таянды.

Міне, осы тұста “Дос-Мұқасан” ансамблі көктен түскен жасындай жарқ етті. Онсыз да торығып отырған халық, көзі ашық, көңілі ояу, иісі қазақ қауымы, “азаттық әнін” шырқаған бұл өнерлі қауымды қуана қарсы алды, ынтыға қауышты. Халық әуендері жасампаздықпен, жаңаша серпінмен, тың серпіліспен жаңарып, ешнәрсеге де бұғауланып қалмайтын, өркені өсімтал өнердің құдіретінің еңсесі түсе бастаған шақта, уақыт талабына сай жаңа музыкалық бағыт мәреге кеп жетті. Жан-жағын саясат бұғауы торлаған қазақ музыкасының жаңа таңы атып, тауығы шақырды, ансамбль қазақ музыкасының ақтаңдақ тұстарын дөп басты. Жалпы бір қалыпты сылбыр өмір, бейжайлық Еуропа мәдениетіне, өнеріне де, музыкасына да тән еді. Бұл тірлікке де “қарсы шабуыл” кезеңі де толып пісіп тұрған алпысыншы жылдардың басында ағылшын елінде “Битлз” атты эстрадалық ансамбль дүниеге келіп, музыка әлемін дүр сілкіндірді. Оның әсері қазақ жастарына да елеулі әсер етті. Жалпы бұл жаңару қайдан шықты? Рок деген не? Оның әлеуметтік мәні неде жатыр деген сауалдар да тууы мүмкін. Елуінші жылдары Америкада атақты рок-н-ролл дүниеге келді. Бұл жаңа би, жаңа музыкалық стиль еді. Ол көпке тараған негрлер мен ауылдың “ақ” фольклорын синтездеу арқылы шыққан

болатын. Бұл мұхиттың арғы жағындағы “ескі пиғылды әке, жаңа бағыттағы бала” арасындағы қарсылықты күшейтті. Артынша бұл жаңа бағытты Англияда қабылдап, “Битлз” эстрада ансамблі оны ары қарай өркендетті. Рок-н-ролл қысқарып рок деген атау қалыптасты. Ол әртүрлі (фолк-рок, блюз-рок, пан-рок т.б.) болып бөлінді. Қалай дегенде де барлық роктың негізгі “түйіні” – барлық қысымнан азат етілу, теңдік алу, барлық былықтан, ойдан құтылу. Адамдар өмір сүруді өз бетімен қалап, өзін әрқашан еркін сезіну керек дегенге саяды. Дүниежүзінде бұл музыкалық бағытқа діннің, әскерилердің, расистердің қарсы болуы да осының әсері. Алғашқыда КСРО да тыйым да салынды, тіпті баспасөз беттерінде рок туралы жазу да мүмкін емес еді. Бұл әлем жастарының қозғалысының қарсылығына тап болды. Қазақстанда да “Дос-Мұқасан” ансамблінің жарк етіп көрінуі де осы қарсылықтың бір түрі еді.

Әр уақыт кезеңінің мақсаты әр басқа екені бұрыннан белгілі. Өркениет әлемі өз әуенін талап етеді. Мұндайда сонау заманнан ұрпағына жеткен байырғы, қарапайым музыка халықтың, жалпы көрермен тілегін орындай алмай, жаңалықтың келуін күтеді. Өркениет заңы атам заманнан солай. Олай десек, дүниеге келген эстрада әлемі сол қажеттіліктен туды десек, қателеспеспіз. Оның негізгі тетігі атанған электронды аспаптар еді. Олардың алымы да, өзіне баурауы да, жасампаздығы ерекше-тін. Көңілі пәс көрерменге, жалпы халыққа қажеттілік те осы еді. Эстрада арқылы қалың жұртшылық сылдырап аққан ерке бұлақтың үнін, дауылды теңіздің бұрқанған күйін, мұңлы бетпақ шөлдің күйін, кейпін, сайраған бұлбұлдың әсем шырылын, алып даланың аумалы-төкпелі тағдырын, аспанға ұшқан қыранның шаңқылын есіне алды. Өйткені, эстрада дыбыстық үндестігімен, ұжымдық орындаушылық, көп дауыстылықпен ерекшеленеді. Халық бірді емес, мыңды тыңдай алады.

“Халық әуендерін жаңаша орындағанда оның нәтижесі мүлдем басқаша болатынына сендік. Сонымен жаңаша орындалған қазақтың халық әндері мен көптеген тың туындылар арқылы, біз халқымыздың рухани еңсесін көтеруге қызмет еттік”, — дейді ансамбльдің орындаған көп әндеріне сөз жазған ақын Ұлықпан Сыдық.

Эстраданың тағы бір үстемдігі – ансамбль мүшелері өз заманына сай, жүрегінен шыққан әндерін орындады, оны репертуарға қоса алды. Музыкалық сауаты шындалған ансамбль мүшелерінің тезінен, талқылауынан дүниеге келген ән шынайы табиғилығымен, ұжымдылығымен құнды болды.

Қазақ әнінің “құлақтан кіріп, бойды алатыны” бұрыннан белгілі. Нәзік лиризмі, ғажайып қуаттылығымен ғана емес, ұлтжандылық қасиетімен, ана тілді әсем әуезіменен бағаланады. Мұндай әуен ансамбльмен орындалса, шарықтап шырқап, көрерменмен мұндасып, сырласып ішкі сезімін жан дүниесін қозғайтыны шүбәсіз шындық. Шындығында музыка сикырлы дүние. Оның мың-миллиондаған адамды билеп алатын құдірет күші бар. Ол халықты қуанта да, жылата да алады, бір пікірлі қауымды да ұйымдастырады. Патшаны тақтан құлату да музыка үшін шек емес.

Өйткені, музыка тілі адамға өмірде болып жатқан саналы тіршілікке ой тастаттырады, ойландырады, толғандырады, әділетсіздікке қарсы тұрар жол іздеттіреді. Сана оянады, рух биіктейді, намыс бұрқанады. “Дос-Мұқасан” бұл орайда өз дегенін жасай алды. Тіпті тәуелсіздікке деген алғашқы намыс отын “Дос-Мұқасан” әндері тұтатты десек те артық болмас. Сондықтан да, бұл ансамбльді сол кездегі КСРО көлеміндегі ұлттық фольклорлық музыкалық ансамбльдердің ішіндегі жаңа бағытқа бастаған тұңғыш “революционер-пионері”, жаңа өмірдің қарлығашы, жаршысы деп атауға толық негіз бар.

Ендігі бір ойға аларлық жайт, сол кездегі ұлт жастарының ғажап ойшылдығы, дүниетанымшылдығы, ғажап білгірлігі мен белсенділігі өнерге деген құлшынысы, ұлтжандылығы, рухы биіктігі, намысқойлығы дер едік.

Досым, Мұрат, Қамит, Саня және “Дос-Мұқасан” болмаса, жаңа уақыттың, заманның туындысы — қазақ эстрадасы өмірге келер ме еді? Былайғы жұрт “Дос-Мұқасанды” әлде бір консерватория сияқты өнер-музыка ордасында өмірге келді деуі де мүмкін. Жоқ, олай емес. Талайдың таңдайын қақтырып, “жақыны” атанған “Қазақстан Битлзін” құрушылар — Алматыдағы Қаныш Сәтбаев атындағы ұлттық техникалық университеттің (ол кезде қазақ политехникалық институты деп аталатын) автоматика және есептеу техникасы факультетінің республиканың әр түпкірінен жиналған студенттері еді. Техника саласында оқып, бұрын домбыра, гармонь ұстаған жастардың енді ғана қазақ жұртының өнер отауына ене бастаған электронды аспаптарды игеріп, ансамбль құрып, теңдесі жоқ шеберлік деңгейіне көтерілуі адам нанғысыз тірлік. Оның өзі бір шежіре-тарих. “Дос-Мұқасанның” атының қойылуы да тосын. Көпке белгілі, ол уақытта коммунистік партия саясатымен, жыл сайын жазғы үзіліс кезінде, елдегі жоғары оқу орындарының студенттерінен нешебір құрылыс отрядтары құрылып, олар шалғай ауыл, аудандарға аттанып, тұрғын үйлер, қора-жайлар, мектептер салатын. “КСРО” деген атау әлі де көптің көкірегінде ұмытылмаған шығар. Солардың бірі осы институттың жанынан құрылып, Павлодар облысының, Баянауыл ауданына тізгін тартады. Сол кездегі қалыптасқан жайт, бұл құрылыс отряды Венгрияның Будапешт қаласының Карл Маркс атындағы университетінің студенттерімен бірігіп интернационалдық отряд атанады. (Венгрия ол кезде социалистік мемлекеттер жүйесіндегі ел болатын). Сөйтіп 1967 жылы бірінші тамызда КСРО бойынша құрылысшылар мерекесі күні, олар шөмшек от жағып, алаңсыз әнге басқан шақта венгрлік Янош есімді студент ансамбльге “Дос-Мұқасан” деп “азан шақырып” ат қояды. Оған эстрадалық ансамбльдің Досым-Дос, Мұрат-Мұ, Қамит-Қа, Саня-Сан мүшелерінің есімдерінің басқы буындары алынады. Өнерлі жастар құрған карапайым музыка ұжымының өміршендігін венгрлікке періште сол кезде аузына салды ма екен, кім білсін, осыдан бастап-ақ өнер өрге жүзді. “Бірлігіне қарай, тірлігі” дегендей, ұлтжанды институт ректоры Әшім Құрамбайұлы Омаров, проректоры Өмірбек Жолдасбеков, факультет деканы Баян

Рақышев, партком хатшысы Досмұхамед Кішібеков, кафедра меңгерушісі Тұрсын Омарұлы Сәлібаевтар өнерлілердің қолтықтарынан демеп, камқоршы болып, ұжымға қажетті музыкалық аспаптар сатып алынды.

Алға қойған мақсатты орындау оңай шаруа емес. Мол еңбекті, ыждағаттықты, үйренуді талап етеді. Ансамбль мүшелерінің арманы іске асатын уақыты жақындап келе жатты. Кешегі дүниеден ағып өткен жұлдыздардың бірі емес, бірегейі Сұлтанмахмұт Торайғыров бір жыр оралымында:

Көп жүрдік, шыдайын деп іштей жанып,

Кейде олай, кейде бұлай, ойға қалып, — дегендей, қызыл империя саясатының қылышы қайраулы тұрған кезі еді.

Ұлттық теңсіздікті саналы түрде көпке ашық айтуға жол жоқ, өте қиын болатын. Ансамбль мүшелері ұзақ кеңесті, тұжырым жасады. Ақыры жол тапты. Ол — электронды аспаптары бар ансамбльді желеу етіп, қазақ әндерін рухтана шырқайтын көптің сахнасына айналдыру еді. Бұл үшін музыка тілі арқылы ұлт табиғатын, батырлығын, елдігін танытқан шығармалар жазылды, қазақтың халық әндері іріктеп алынды. “Дос-Мұқасан” ансамбліне неше бір композитор да, ақындар да өсіп келе жатты. Бастауыш музыкалық білімі бар кентаулық Досым Сүлеев — саксафонда ойнады, бір кездегі “домбырашы-бала” — Мұрат Құсайынов гитарда ойнап, ән айтты, спортшы, әрі музыкаға жан-тәнімен берілген Александр Литвинов барабанға ие болды. Қамит Санбаев комсомол жұмысын атқара жүріп гитара ойнап, осы ортадан табылды.

“Республикадағы ең үздік, жаңа заманғы музыкалық аппаратуралар біздің қолда болды. Біз ғана тұңғыш рет қазақтың халық әндерін аранжировкалап көп дауыста шырқалдық. Бір таңқаларлығы, әндеріміздің астары қаншама бір революциялық рухта, екпінде, мағынада болса да, өкімет адуындығын көрсетпеді”, — дейді сол кездегі ансамбль жетекшісі Досым Сүлеев.

Ансамбль алғашқыда “Студенттер көктемі” сияқты мерекелерде белсене өнер көрсетіп, қазақ теледидарының “РОМБ” (романтика, оптимизм, махаббат, білім) деп аталатын су жаңа хабарының бетін ашты. Бұл іске белсене араласқан ансамбльдің тұңғыш туындысы “Әсем жұлдыз” (әнін Мұрат Құсайынов жазған), “Ғашықпын” (әні Досым Сүлеевтікі) сияқты көптеген әндердің сөзін жазған “Қазақстан Битлізінің” “жекеменшік” ақыны Ұлықпан Сыдық еді.

Сынаптай сырғып жылдар өтіп жатты. Ансамбльдің дәуірі өрлеген сайын өнерлі жастар келіп қосылды. Олар — Мейірбек Молдабеков, Юрий Лим, Шәріп Омаров, Құдайберген Бұқтықов, Сағаділда Қасенов, Құрманай Әжібаева, Тасхан Нарбаева, Усмадияр Мақанов, Бақытжан Жұмаділов, Нұртас Құсайынов, Бағдад Айдарханов, Алтынбек Үмбетов және басқалар еді.

Ойлап қарасақ, бұл кезең әр қазақтың көңіл-көзіндегі торлаған бұлтын сейілтп, ұлттық нақышта бұғынып жатқан арманын, сағынышын тап басып, “Жыр жазамын жүрегімнен”, “Қарлығаш”, “Жайдарман”, “Наз

қоңыр”, “Құдаша”, “Ләйлім-шырақ” сынды сүйікті халық әуендері мен “Қараңғы түнде тау қалғып” сынды ұлы Абай әндерін электронды аспаптарға лайықтап өндеп шырқаған, жұрты қуана қолдап, көкке көтеріп, жерге түсірмеген сәті болатын.

1969 жылы ансамбль Бішкекте өнер көрсетті. 1971 жылы Ташкенде КСРО бойынша өткен техникалық жоғары оқу орындары арасындағы Бүкілодақтық конкурста бірінші орынды жеңіп алды. Шындығында “Дос-Мұқасан” — өмірде сирек кездесетін құбылыс (феномен) еді. Өйткені, оның шарықтап-шығу уақыты пісіп жетілген болатын. Тіпті Еуропа, Америка мәдениет әлемі ескілік көмейінде тұншығып тұрғанда, Орталық Азияда жаңалыққа жаршысы “Дос-Мұқасанның” өмірге келуі құдайдың бір шаруасы шығар. Әділ қазылар алқасының төрағасы, атақты әнші Батыр Зәкиров те таңданып, қуана қол соқты.

Ел ішінде қазақ радиосына, қазақ телевидениясына, “Лениншіл жас” (қазіргі “Жас алаш”) газетінің редакциясына Ресей, Өзбекстан, тіпті Украина, Белоруссия, Балтық елдерінен мыңдаған хаттар келіп, ансамбль репертуарындағы әндердің тексті мен ноталарын жариялауын өтінді. Сөйтіп, бүкіл КСРО-да “Дос-Мұқасанның” жеңісті жылдар кезеңі басталды. Аты шулы ұжым 1969 жылы Венгрияда, 1970-те ГДР-да, 1971-де Польшада, 1972-де Францияда өнер көрсетіп, шетел көрермендерінің де ықыласын жаулап алды.

1973 жылы, араға уақыт салып, олар Белоруссияның астанасы Минскіде кеңес әндерін орындайтын кәсіпқой орындаушылардың Бүкілодақтың конкурсіне қатысты. Бәйгеден озуға тырысқан көптің ішінде КСРО-ға, шетелге аты, атағы дәуірлеп шығып тұрған жергілікті “Песняры”, сол сияқты “Самоцветы”, “Москвичи”, “Девчата” сияқты шашасына шаң жұқтырмайтын “тұлпарлар” бар-тын. Бірақ “шын жүйрік мәреде көрінеді” демекші, бұл конкурстың қорытындысында мекен иесі “Песняры” бірінші, “Дос-Мұқасан” екінші орынды иемденіп, Берлинге барар қос жолдаманың бірін жеңіп алды. Сол жылы “Дос-Мұқасан” Германия республикасының астанасында өткен X-шы Дүниежүзілік жастар мен студенттердің фестивалінде бірінші орынға шығып, алтын жұлдеге қол жеткізді. (Бұл әңгімеге әлі тоқталамыз).

Айта кетері, бұл фестивальға әлемнің 200-ге тарта елдерінен үміткер ығай мен сығай өнер ұжымдары қатысқан еді. Үміттерін үкілеген жастардың өнер сайысына дүниежүзі халқы көз тігіп отырды. “Дос-Мұқасанның” ғажап шеберлігіне төрткүл дүние тамсана, таңдана қол соқты. Жер жүзі ана тіліміздегі әуенге бас иіп, дүниеде қазақ деген өнерпаз халық бар екеніне көзі жетті. Ұлттың мерейін өсірді.

1974 жылы ансамбльге Қазақстан ЛКСМ Орталық комитетінің Ленин комсомолы сыйлығы берілді. (Бұл қазіргі уақытта “Дарын” жастар сыйлығы деп аталады). “Қазақстан Битлзы” Мәскеуде, Санкт-Петербурте, ВЛКСМ-нің XVII-съезінде, аты шулы алып құрылыс БАМ-да, Нурек ГЭС-ндегі көрермен қауымның сыйлы қонағы атанды.

1975 жылы “Дос-Мұқасан” эстрадалық ансамблі республика

мәдениет министрлігінің шақыруымен, “қазақконцерт” бірлестігіне енді. КСРО-дағы ең үздік ансамбль ретінде 1977-де мұхиттың арғы жағындағы ірі держава АҚШ-қа гастрольдік сапарға аттанды. Оның өзі есте қаларлықтай үлкен әңгіме. Саяси жағдайға үңілсек, сол кезде екі ірі держава АҚШ-пен КСРО-ның текетірес болып, “қару жарыстырған” кезі. Осы тартыстың кесірінен әр басқан қадам санаулы болатын. Ансамбль мүшелері КСРО мәдениет министрлігі, қауіпсіздік комитеті тарапынан “екшеуден” өтіп, Америкаға апаратын ансамбль репертуары сөз болғанда, орындалатын музыкалық шығармалардың 50%-ы орыс, 45%-ы қазақ, 5%-ы ағылшын тілінде болуы қатаң талап етілді. Ұлы империялық идеологияның шоқтығының “биік” екені бұл жолы да расталды.

Бұл шешімге қарсылық білдірілген жағдайда ансамбльдің шетелге баруы да екіталай еді. Ансамбль мүшелері еріксіз көнуге мәжбүр болды.

— Бірақ “Дос-Мұқасан” мұхиттың арғы жағында тек қана қазақ әндерін шырқады. Бір ойға түйер жайт, біздің КСРО-дағы негізгі қарсыласымыз Белоруссияның “Песняры” ансамблі АҚШ-та екі апта гастрольде болса, “Дос-Мұқасан” алты ай жүрді. Америка көрермені өздері қалап алды. Алғашқы концертіміз джаздың Отаны — Жаңа Орлеан қаласында өтті. Қырық минут ішінде біздің жігіттер американдық жанкешті көрермен қауымның жүрегін жаулап алды. Әрбір нөмір, орындалған әнді жұрт салтанатты орацияға айналған ду қолшапалақтаумен қарсы алды. Алғашқы толқығанымызды ұмытып, жігерленіп алдық. Ал “Наз қоңыр” әні шырқалғанда залдағы көрермендер орнынан тұрып кетті. Американдықтар, оның ішінде Жаңа Орлеандықтар музыканы аса жақсы түсінетін халық. Олар бізге басын иді. Қазақ әнінің құдіреттілігін түйсінді, өте қызықты, — деп есіне алады ансамбльдің көркемдік жетекшісі, композитор Мұрат Құсайынұлы. “Дос-Мұқасан” Америкада 230 мың адамға 180 концерт берді. 2 миллионнан астам АҚШ доллары көлемінде өкіметке пайда түсірді. Әлемге белгілі “Би-би-си” радиостанциясы “Той жыры” сияқты біраз әндерді өздеріне қалап, жаздырып алды. (әлі күнге дейін беріп тұрады). Бұл үлкен табыс, американдықтардың қазақ өнеріне берген зор бағасы еді.

Алайда, өмір бір орнында тұрған ба? Ол жаңарғандай, ансамбльде де өзгеру үрдістері өтіп жатты. Өнер ұжымының уығын шаншып, іргесін қалағандар, өндіріске, ғылымға бет түзеп жатты. Ансамбльдің шаңырағын құлатпау міндеті, ұжымның көркемдік жетекшісі Мұрат Құсайынұлының еншісіне тиді. Байқап қарасақ, ансамбльге осы жылдар ішінде (1967—1974, 1975—1985, 1986—1991, 2000—2007) үш құрамда 35 қыз бен жігіттер қызмет етіпті. Қазір Досым Сүлеев — қазақ ұлттық техникалық университетінің ректоры, профессор, Шәріп Омаров — Қазақстан Республикасының Чехия және Словакия мемлекеттеріндегі төтенше және өкілетті елшісі, Мейірбек Молдабеков — Ақ “КазКосмос” ұлттық компаниясының вице-президенті және басқарма мүшесі, ұлттық академиясының мүше-корреспонденті, Мұрат Құсайынов — Республикаға еңбек сіңірген қайраткер, композитор, халықаралық шығармашылық академиясының

мүше-корреспонденті, “әуен” продюсерлік музыка орталығының төрағасы, Александр Литвинов — “ҚайМет” атты фирманың директорының орынбасары. Кешегі әншілер — бүгінгі жастар өнеге тұтар ел ағалары. (Олар туралы әлі айтылады).

2000 жыл — ғасырдың соңғы жылы елімізде Елбасы жарлығымен “Мәдениет қолдау жылы” болып аталды. “Дос-Мұқасан” жігіттері бұл шараны қуана қарсы алды. Бір кезде арман болған тәуелсіздікке неге қызмет етпеске! Осыған орай ансамбльдің бірінші құрамы тегіс бас қосты. Олардың ішінде осы ансамбльді құру үшін “Етігімен су кешіп, аты ауыздығымен су ішкен” алғашқы құрамының жігіттері — бүгінгі “ақсақалдары” да бар еді.

Алғашқылар болып “Дос-Мұқасанды” Жаңа өзен қаласы шақырды. Мұнан кейін Астана, Алматы, Жезқазған, Семей, Байқоңыр, Қызылорда, Қарағанды, Жамбыл, Өскемен, Павлодар қалаларының көрермендері қуана қарсы алды. Олар өздерінің жастығымен, сол кездің жастарымен кездесті.

Әдебиет, музыка, өнер — уақыттың бояуы, иісі, үні. Бұларсыз уақыт пен заманда толық мазмұн болмайды. Біз музыка таңдай отырып, жан дүниеміздің қатпарындағы мың сан жұмбаққа жауап іздейміз, небір құпия сезімдерге бойлай отырып, өзімізді өзіміз танимыз.

Бір кезде де, қазір де шындықты айтудан қорқып, біз азаматтық бағдарымыздан адасып жатқан жайымыз бар. Кеңестік жүйе бізді қорқуға жетектеді. Сол қорқыныш өзгені өтірік сыйлауға, шындықты мойындамауға, кезі келген уақытта одан бұғып қалуға үйретті. Міне, соның да салдарынан әділетсіздік үстем бола бастады. Сол әділетсіздікті шындық атты қамшымен қақ басынан ұрып, жығуға да болатын ба еді, біз оған енжар қарадық. Оны әдіспен жеңіп, қулықпен алуға ұмтылдық. Нәтижесі қандай? Өзіміздің де сол әділетсіздіктің жағына шығып кеткенімізді байқамай қалдық. Соның кесірінен намыс, рух кеміп барады, тоғышарлыққа бет бұра бастадық.

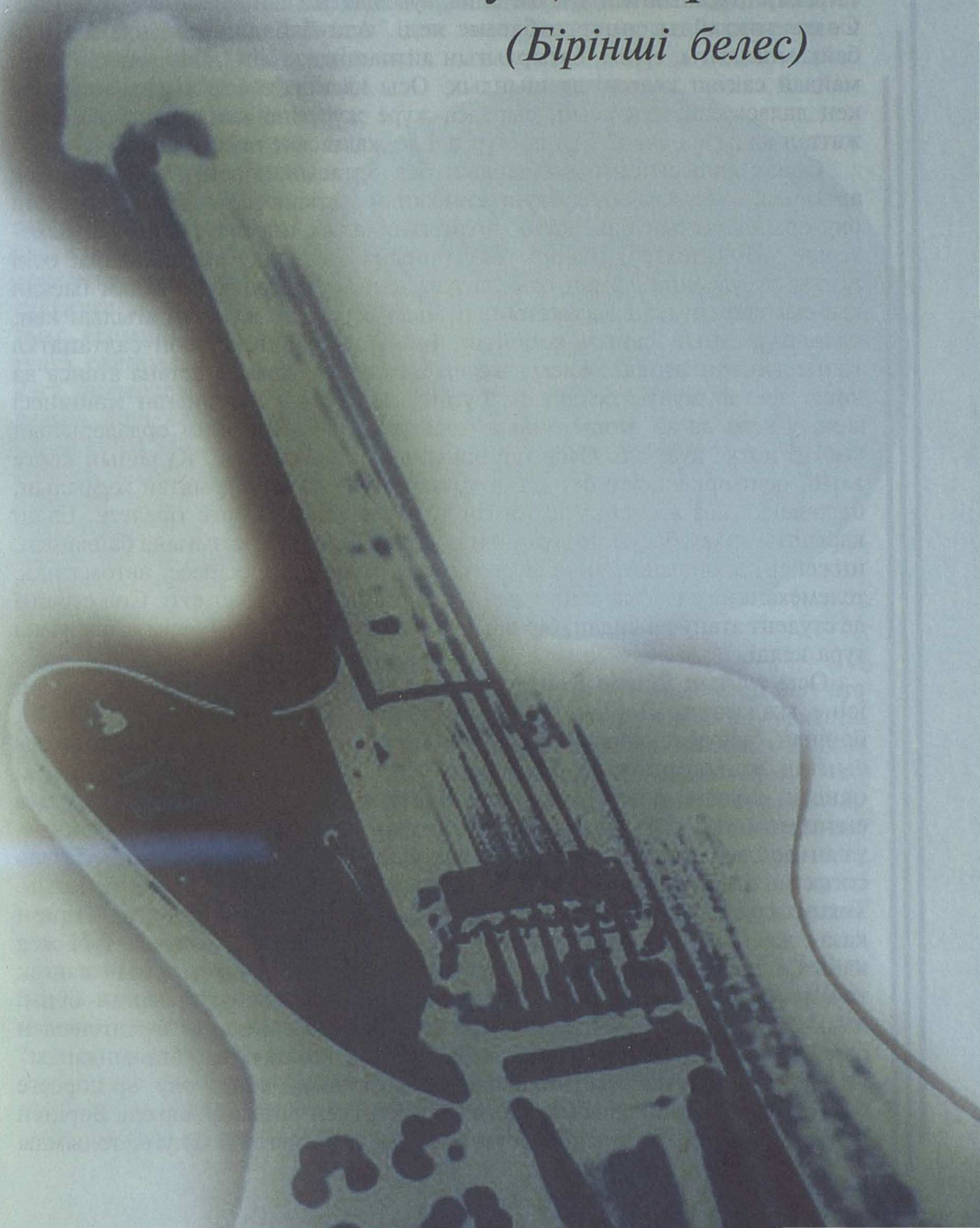
Бұл философияға тоқталудың да жөні бар. Алыстан емес, әділетсіздікті сол өнерден іздейікші. Бір-екі әніне ел қол соқса, кейбіреулер “жұлдызбын” деп кеудесін соғады. Елге менменсі қарайды. Ал кейде атақты жас әншілердің бірі емес, бірегейлерінің өзі “Қазақстандағы эстраданың алғашқы шамын жаққан мен” деуге де дағдыланып алған. Мұндай әділетсіздіктің қажеті қанша? Осындай таластың кесірінен адасып, рухани өмірін сақтай алмай, басқа ұлттарға сініп, мүлде жоғалып кеткен ұлттар аз емес. Осы жағын да ойлау қажет шығар, ағайын. Қалай дегенде де “Дос-Мұқасанның” еңбегіне берер бата, айтар алғыс мол. Біріншіден, “Дос-Мұқасан” — қазақ эстрадасының абызы мен аңызы. XX ғасырда халқымыздың үстем ұлттарға жұтылып кетпеуіне зор еңбек еткен, ұлттық идеологиямыздың өнер сандығындағы алмас қылышы. Қазақ мәдениетіне қосылған алтын қазына. Қалай бағаласақ та сыйымды. Дегенмен де алыс ауылдың тұрғынының ойлы пікіріне бір сәт құлақ салайық.

— Музыка ұлт таңдамайды. Тек ол халықтың жан дүниесіне әсер

етсін деңіз. Мәселен, қазір рок музыканың танымдық, сезімдік әсерін қабылдауда көрермен қауымның әртүрлі мінез танытуы мүмкін. Бірақ мен “Дос-Мұқасанды” басқа ешбір ансамбльге айырбастамаймын. Ол орындаған қазақ әндерін сағына тыңдаймын. Америка сапарынан Мұрат Құсайынұлы “Мұхитпен саяхат” атты рок-композиция жазып келді дегенде, мен бұл үлкен әсерден туған шығарма деп тұжырымдағанымға кәміл сеніңіз. Көз алдыма елестетіп көрдім. Ұлы мұхит сұсты, күңіренісі де ерекше, астан-кестені шығып ах ұрып жатыр. Дио жалды, көкбет толқындары шашын жұлып, жынын шашып, долыра кеп, бедірейген кемеңіз қож-қож қабырғаларын тітіретіп, аударып тастардай күй танытқанымен, соғылып, быт-шыты шығып, ақ көбік болып бұрқырайды кеп. Топан су қотарыла қаптаған алағай-бұлағай кейпі жүрек суылдатып, алапат үрей туғызады. Кемеңіз палубасында тұңғыш рет мұхит асып Америкаға бара жатқан қазақтың жігіттері тұр. Теңіз табиғатын алғаш көрген адамның бейжай қалуы мүмкін бе? Неге тебіренбеске? Сезім толқынынан шыққан музыка тілі қай көрерменді де толқытпай қоймайды. Шындығы солай. Немесе қайтар жолдағы толғаныс сәті. Әрбір тірі жан үшін шыр етіп, жарық дүниеге келген, кіндік қаны тамған жер — ең қасиетті топырақ деп саналады, екібастан. Сол туған жерді ғұмыр бойы санаға түйіп, бойтұмарындай жадына сақтауға міндеттісің. Міне, қазақ жігіттері бөтен жер, бөгде мекеннен туған еліне оралып келеді. Қуанышында шек жоқ. Сұңқылдаған соло, ритм гитаралардың үні, әлемді мың құбылтқан трубалар дауысы, жүрек дүрсілінің соғысын білдірген барабан, бас гитара... Көз алдарында дуылдата қол соққан ақ, дара түсті американдықтар. Оларға қазақ деген ұлт барын, оның өнерін танытып, “Наз қоңыр”, “Куә бол”, “16 қыз”, “Туған жер”, “Алматы түні”, “Дударай”, “Ләйлім шырақ”, “Құдаша”, “Той жыры” әндерін тыңдатты. Өздерінің әлемдегі аты арыстандай елмен терезесі тең екенін білді. Өнерін мойындатты. Ал негізгі айтарым, меніңше “қазақ-битлзының” ерекшелігі айтар ой-идеясын аса табиғи, “айтайын дегенім мынау ғой” деп атойлап пысықтап жатпай, музыка тілімен жеткізіп, ой ұшығын көрерменге таразылауға ұсынуы дер едім. Ел өміріндегі қалтқысыз шындықтарды реті келген жерде жанамалап білдіруі де көңілден шығады. Бұл жерде қазақ әнінің шерлі табиғаты, атой салған шаттығы көмектескені анық. Кеңес империясы кезінде егемендіктің мәнін саналы түсіну оңай болған жоқ. Қарсылықтар адым аштырмады. Бірақ, біз сияқты сол кездің жастары түсінді, қуаттады, қолдады. Идеялары ұрпақтан-ұрпаққа жалғасты. Түсінген жастар легі қалыптасты. Міне, “Дос-Мұқасанның” кереметтігі, ол — тәуелсіздіктің бастауы” — дейді Алматы облысының, Ақсу ауылында тұратын ел ағасы Әбітай Маралов. Алыстағы көрермен ой-пікірі, әділ айтылған шындық, ансамбльге қойылған баға. Өйткені ол — ел өкілі, ауыл көрермені. “Дос-Мұқасанға” биыл 40 жыл. Өнер ұжымында еңбек еткендер саны да қырыққа таяу.

Мереке құтты болсын, ағайын!

*“Дос-Мұқасан” —
уақыт перзенті
(Бірінші белес)*

С аны жағынан көптің азы болса да, қазақтың достығы, өмір кешуі, өнер іздеуі, жұрт тануы еш халыққа ұқсамайтын ерекше ұлт. Қонақжайлығы бір төбе, өзге өзін мақтаса, елін мақтағаны деп ұғатыны тағы бар. “Ағайынның аты озғанша, ауылдастың тайы озғанын” қалайды. Сөзге тоқтайды, өнерге басын иеді. Ата-бабадан қанмен жеткен байқампаздығы, ерлігі, батырлығын айтпағанда, тілін, ділін, өнерін сары майдай сақтап келгені де шындық. Осы қасиеттің бәрін ұшы қиырсыз кең даласымен мұндасып, сырласа жүре жүрегіне қондырып, жадында жаттап алды ма екен? Бұл дәстүр әлі де жалғасын табары анық.

Сонау алпысыншы жылдардың бел ортасынан асып, жетпіске иек артқанда, 1965 жылы Алатауға жамбастай жатқан әсем Алматының көп оқу орындарының бірі, қазақ политехникалық институтында, (студенттерше “Политехте”) жоғары оқу орнына қабылдау емтихандары өтіп жатты. Кеудесінде арман оты лаулап жанған, келешегіне қадам басқан қыз-жігіттердің дені Қазақстаннан, қала бере өзге жұрттан ағылып кеп, қала жұртының санын көбейтіп, бір үрдіс тірлікке, сән-салтанатқа толтырып жатқан еді. Жасыл желек жамылған Алматы астана атанса да көше аралар жұрты селдірлеу, бүгінгідей құртша құжынаған мәшинесі жоқ, у-шуы да аз, моп-момақан шаһар-тын. Бірақ, білім ордаларының көптігі дәтке қуат еді. Өмір бір орнында тұрмасы анық. Құлашын кеңге алып, өсіп-өркендеуге бет алған қазақ жұрты да жұмырықтай жұмылып, болашаққа көз жіберіп, “Іс тетігін кадр шешеді” дегенге тірелген. Елдің қарышты қадам басуы, индустрияға, үлкен өндірістің қазығына байланып, инженер, экономист, металлург, геолог, мұнайшы, әсіресе, автоматика, телемеханика саласын меңгерген ұлт мамандарын қажет етті. Сол себепті де студент атану қиындап, бір орынға он-он бес адамның білім сынасуына тура келді.

Осы топтың ішінде Кентау қаласынан келген, сыпайы, сөзге сараң, ісіне ыждағатты Досым Сүлеев, дүниенің қыр-сырын ерте түсінген, бойшаң, бұйрабас, қордайлық Мұрат Құсайынов, жүрегі жұмсақ, сыпайы-сыптан жаңақорғандық Мейірбек Молдабеков, сонау Алтайдан екі өкпесін қолына алып, самолетке билетке қолы әзер жетіп, Алматыға емтиханға екі күн қалғанда келген орыс жігіті Александр Литвинов, ұзын бойлы, өр мінезді қаратаулық Шәріп Омаровтар бар еді. Бұлар соғыстан кейінгі туған, дүниенің оң-терісін ұға бастаған ұрпақ болатын. Техникалық сала мамандығын қыр-сырын ауылдық мектепті бітірген қазақ жастарының үйренуі қиын екенін де ұғынды. “Тәуекел түбі жел қайық, өтерсің де кетерсің” дегендеріне қарағанда оңай шағылатын жаңғақ та емес-тін. Өйткені, бұлар факультетке іс-құжатын тапсырған білімі озық 250 медалистің қатарында еді. Ол уақыттың жастары бүгінгілерден өзгеше-тін. Соңына ерткен әке-шешесі жоқ, көмектесер “ағайындарды” іздемей, институтқа түсетініне сенімді, көзі ашық, көңілі ояу, әр нәрсеге байыппен қарап, ойланып шешетін, зеректігімен танылғандар еді. Бәрінен де ойға тоқыры, олар алға басуға ұмтылып, білмегенді білуге, толымды

ой қорытуға, өмір қиындығына төзуге төселіп, өздерін сақа жігіттердей сезінетін.

— Өз басым “мен кіммін, елімнің, ата-бабамның асқан асулары қандай, осы күнге жеткенше қанша бұралаң жолдардан өтті, қанша қасірет шегіп, қанша жеңісін тойлады” деп толғанып, солардың адамгершілік қасиетін, кісілігі мен ерлігін, жан сипатын, рухани тәжірибесін бойыма сіңіріп, еліміздің елдігін, күресін, тарихын біліп өсуге тырыстым.

Өмірде болып жатқан өзгерістерге сын көзбен қарадым.

Мемлекеттік саясатты түсінуге ден қойдым. Өзімнің жеке тұлға екенімді басқаға ұқтыруды ойладым. Жан-жағыма қарап өстім. Иә, мен сияқты қатарластарым да қиындыққа мойымады. Жас жыңғылдай қызыл күрең шағымызды бекерге өткіз-

бедік, Ойлап қарасақ, сол

кездің жастары, басқа дүниенің

бәрін жинап тастап, білімге ұмтылыпты.

Әрине, қауіміз де болмай қалған жоқ. Кейбіреулерге орыс тілін білу өте қиындық етті. Ауылдың баласының соры осы еді ғой. Орыстану саясаты белден басып тұрған шағы. Бірақ намысқой жігіттер едік. Мәселен, Досым мен Шәріп қаланың балалары. Оларға аса қиын тиген жоқ. Біз өркениетті сағынып қалған ауылдың жігіттеріміз. Бір минутымыз текке өтпеді. Қолымыз қалт етсе, театрға, операға, стадионға бардық. Шындығында, қоғам, дәуір алдындағы борышыңды бүкіл жан-дүниенмен сезінбей, халқыңа қызмет ету қиынның қиыны. Біз өмірге ғашық едік,— дейді сол кездегі абитуриент, кейінде студент, ауыл баласы, қазіргі ғылым докторы Мейірбек Молдабеков.

Досым, Мұрат, Мейірбек, Шәріп студент атанған соң жатақханада бір бөлмеде тұрды. Адам болған соң әрбір пенденің өз өмір тарихы бар. Досымның әкесі қасым ақсақалдың алғашқыда жан-жақты болады деп баласын музыка мектебіне беруде үлкен сыр жатты ма екен? Шындығында музыка әлемі адамның ой-өрісін өсіріп, дүниеге көз-қарасыңды зерделеп, өзгертіп, ой-сананды байытып, тез есеюге көп көмегін тигізері анық. Әскери қызметте (әскери комиссариатта) жүріп, отбасы оңтүстіктің

*Официальный день
рождения ансамбля “Дос-Мужасан” —
1 августа 1967 года. В этот день музыканты
дали свой первый концерт в Баянауле.*

*Слушателями были местные жители и члены
студенческого стройотряда Казахского политехнического
института. Команда собралась интернациональная. В то
время по программе студенческого обмена в политехе училось
много венгров, они-то и придумали название понравившейся
группе. По словам руководителя ансамбля Мурата
Кусаинова, некоему Яношу Карлаты пришло в голову*

*сложить имена музыкантов в занятную аббревиатуру.
И получилось: “Дос” — Досым Сулеев, “Му” — Мурат
Кусаинов, “Ка” — Камит Санбаев, и “Сан” — Саня,*

*Александр Литвинов. Эта четверка (на
фото) и была костяком первого состава
ансамбля, который действовал с
1967 по 1974 год.*

бар аймағын біраз көшіп-қонып аралаған екен. Ата-анасының бақыты — балалары.

— Біздің үйді өнерлілер отбасы деуге тұрарлық. Жұмыстан шаршап келген бір сәтте әкем бәріміздің басымызды қосып, “ансамбль” құратын. Өнерді қатты бағалаушы еді. Бірақ, әр баланың күнделікті жүріп-тұруына, білім алуына, ішкі дүниесіне зер салып, қатаң бақылайтын, — дейді Досым.

Досым 1947 жылы 7 наурызда Шымкент облысының Сарыағаш ауданында дүниеге келген. Балалық шағын Шолаққорғанда, кейіннен Кентау қаласында өткізіпті. Жоғарыда айтқандай алғашқыда баянды “созғылап”, кейінде кларнетті, саксафонды шебер ойнауға қалыптасқан. Орта мектепте оқи жүріп, музыкалық мектептің баян курсы бітірген, Дос — Досым Сүлеев институт бітірген соң, жоғары оқу орнында қалдырылып, артынша Мәскеудегі болат балқыту институтының аспирантурасына қабылданғанын айтқанбыз. Оны бітірген соң ғылымда өз орнын тауып, алғашқыда өзі оқыған институтта, Білім министрлігінде, үкімет аппаратында қызмет істеп, Қ.И.Сәтбаев атындағы Қазақ Ұлттық техникалық университетінің

ректоры атанып, профессор атағын алды. Халықаралық ақпараттық технология академиясының және халықаралық жоғары мектеп академиясының академигі. Сонымен бірге сазгер, көптеген әндердің авторы, ансамбльдің саксафоншысы, органда ойнаушысы. Оның “Той жыры”, “Жан досым”, “Алматы түні” тағы басқа көптеген әндері әлі күнге дейін шырқалып келеді. 1975 жылы әндер жинағы шыққан. Мәскеуде аспирантурада оқи жүріп өзінің болашақ жары Людмила Байдабекқызы Төлепбаевамен танысып отау құрды. Бір ұлы мен қызы бар. Қызы Гүлмира магистр-психолог. Қазақ Ұлттық университетінің халықаралық байланыстар факультетін бітірген ұлы Ержан қазір Қытайда оқып жатыр.

Мұрат Құсайынұлы Жамбыл облысы, Қордай ауданының Шарбақты ауылында 1948 жылы, 10 тамызда дүниеге келген. Әкесі Құсайын Төлеулиев соғыстың қиян-кескі бейнетін тартып, сонау Берлинге дейінгі соғыстарға қатысып, бірнеше орден мен медальдармен марапатталған соғыс ардагері. Кейінде ол дүние салып, отбасы Алматы облысындағы

Қаскелең ауданындағы О.Жандосов атындағы ауылға көшіп келеді. Мұрат Қордайдағы аудан орталығындағы Абай атындағы орта мектепті күміс медальмен бітіреді. Алған бетінен қайтпайтын қайсар, бастаған ісін аяғына дейін жеткізетін бірбеткей жігіттің ерекшелігі — музыка десе ішкен асын жерге қоятындығы еді. Оның да себебі жоқ емес. Мұраттың өнерге бейімділігіне мол әсерін тигізген адам — әкесі. Асқан домбырашы, сауыққой, сері адам болған. Тіпті ол жан туралы нешебір әңгімелер жұрт аузында әлі де айтылады. Кезінде Құсайын ақсақал қазақтың атақты өнер иесі, сазгер, әрі әнші Кенен Әзірбаевпен араласып, қазақ өнері жайлы жиі әңгімелескен екен. Сауық-сайранда, тойларда төр төбесінде бірге отырыпты. Кенен ән айтса, Құсайын күмбірлетіп күй тартып, қошеметшіл жұртты қуанышқа бөлепті. Сонда өз әндерін нақышына келтіре орындайтын асқақ әнші, атақты Кенен:

— Әу, жұртым, Құсайын домбыраны сөйлетсін, мен өлең айтайын, — дейді екен. Шындығында Құсайын ақсақал домбыраны тартып қоймай, оны “сөйлететін” шебер еді. Бала әкеге тартып туса қуаныш. Бес жасынан домбыра ұстап, өнерге бейімдігін танытқан Мұрат, мектепте көркем-өнерпаздар үйірмесінің белді мүшесі болыпты. Келе-келе он саусағынан өнері тамған жас бала, сол кезде-ақ гармонь, мандалина, баян сияқты аспаптарды үйреніп, әнді жақсы салатын еді. Сабақты да өте жақсы оқыған.

Қамит жоғары курс студенті, әрі факультет комсомол ұйымының хатшысы, жаңалыққа жаны үйір, сақа жігіт. Қаба сақалды, кең маңдайлы, өмір соқпағы өңін ерте шиырлаған, батыр тұлғалы, байсалды жігіт әрқашан студент қауымының ортасынан табылушы еді. Өнерге құштар Досым, Мұрат, Александрды да байқап қалған осы Қамит. Комсомол басшысы, әрі азамат ретінде, ол арманын іске асырмақ ниетте жүріп, эстрадалық ансамбльдің алға қарыштап қадам басуына мол септігін тигізушінің бірі емес, бірегейі.

Қамиттің туған жері Қазақстанның соңау батысындағы — Мақат. Ұстаз отбасынан шыққан жігіт. Әкесі Хамза елге белгілі мұғалім еді. Ол уақытта әлемде ең күшті екі держава бар-тын. Бірі капитализмнің жүгін арқалаған АҚШ-та, екіншісі коммунизм отын жағуға асыққан, социализмнің ордасы КСРО. Ұлы Отан соғысынан кейін Германия екіге бөлініп, демократиялық деп ат таққан ГДР социалистік мемлекеттер қатарына қосылып, Варшава әскери блогіне мүше болғаны тарихтан белгілі. Міне, Қамит те әскери борышын осы елде кеңес әскерлерінің қатарында атқарды, Батыс Еуропа мемлекеттерінің соғыстан кейін-ақ, іле-шала экономикасы өсіп, өркениетке қарыштап аяқ басқаны көпке аян. Алыс Қазақстаннан келіп, “жұмаққа” тап болған жас жігіттің таңданбасқа шарасы қайсы? Жастары

мәдениетті, білімдері жетік, тұрмысы толысқан, қалалары әсем елді Қазақстанмен салыстыру мүмкін емес-тін. Жас жігіттің көкейінде “Бізге неге бұлай емес. Кімнен кембіз? Жастарымыз неге биікке талпынбайды” деген сан сауал мазалайтын. Осы себепті Қамит неміс жастарымен әңгімелесу үшін біршама неміс тілін де үйренді. Қиындықты да, қуанышты да бастан өткеріп, білмегенді түйсініп, өз туған Отанына деген қимас сезім, ұлтжанды қасиет қалыптасты. Әскерден оралып, қазақ политехникалық институтына түскенде ол нағыз алмас қылыштай қылшылдаған, оң мен солын аңғарған жігіт еді. Оның ұйымдастырушылық қасиетін қырағы көздер байқап қалып, іздегенге сұраған, факультеттің комсомол комитетінің хатшылығына ұсынуы да осы себептен болар.

— Жігіттердің алғашқыда гитар ұстап ән шырқап, белсенділік танытқанын сезген сәттен бастап-ақ, ойыма ГДР-дағы күндерім елестеді. Қайткен күнде де, елдің атын шығарар, жастарымыздың жанын рухтандыратын бір эстрадалық ансамбль ұйымдастырсам деген арман бойымды билеп алды. Солардың қатарынан орын алып, білгенімді үйреттім, өзім де солардан үйрендім. Оның үстіне мен сол кездерде Еуропада дүркіреп аты шыққан “Битлз” эстрадалық ансамблінің орындауындағы әндер жазылған күйтабақ алып келген едім,— дейді Қамит.

Ал, енді Саня болса (Александр Литвиновты көбінесе жігіттер солай атайтын) қазақ ішіне енді-енді бой үйрете бастаған, сонау Алтай өлкесінің өкілі. Әдетте, орыс ұлтының заман ағымы бейімдеп берген бір ерекшелігі бар. Ол — тұрмыс қажеттілігіне қарай жиі орын ауыстыруы, елден-елге көшуі. Осы жерде өзі де болса бір шындықтың бет пердесін аша кету жөн шығар. Ертеде ата-бабаларымыз “көшпенділер” атанғаны ақиқат. Сонау Тарбағатайдан Сырға дейін аттың жалында, түйенің қомында сырғи көшіп, тағдырдың тауқыметін тартып, “Елімай” деп күңіреніп өткен күндерді де бастан кешірген. Қызыл империя, ақпатша уақытында қазақты отырықшылыққа үйрету деген тенденциясы да болғаны шындық. Оның өзі қазақ тарихындағы атаулы кезең болып қалыптасқаны

да анық. Ал енді қазір сол қазақты туған ауылынан, кір жуып, кіндік кескен жерінен қарыс адым жылжыта алмайсың. Ата-бабаның қаны сіңген, маңдай тері төгілген мекенде, “сүйегім осы жерде қалсын” деп табан тірескен қарттарды көргенде танданбасқа шараң жоқ. “Туған топырағын қастерлейтін бұл не деген ұлы халық” деп тамсанатын басқа жұртты да көптен кездестіресің. Керісінше, бір кезде ұлы орыс халқы атанған қауымды дүниенің төрт бұрышынан кездестіруің анық.